

технологии мясных продуктов», подготовил 20 кандидатов наук.

Ключевые слова: история ветеринарной медицины, Харьковский ветеринарный институт, профессор А.Н. Петров, ветеринарно-санитарная экспертиза.

FYHURA PROFESSOR A. PETROV FORMATION IN THE HISTORY OF THE DEPARTMENT OF VETERINARY AND SANYTARNOY EKSPERTYZY VETERINARY KHARKOV INSTITUTE

Yatsenko I.V., d.vet.n., Academician AN association of Ukraine, Professor
Bondarevskyy N.N., k.vet.n., Associate, Golovko N.P., Assistant, Senenko E.A., mahystrant,
Kirichenko V.N., bachelor veterynarnoy medicine
Kharkiv State Veterinary Academy, Kharkiv

Summary. Proanalyzyrovana role of Professor A.M. Petrova in the history of Formation and Development of veterinary and sanytarnoy expertise in Kharkov Veterinary ynstytute. It is shown, that Professor A.M. Petrov in 1929 godu orhanyzoval department of veterinary and sanytarnoy ekspertyzy in 1932 godu first time been napechatal textbook Ukrainian and Russian language " Myasoznavstvo with the basics of technology myasnyh produktov " podhotovyl 20 candidates of sciences.

Key words: History of medicine veterynarnoy, Kharkov veterynarnyy Institute, Professor A.N. Petrov, veterinary sanytarnaya examination.

УДК 619:614.31(092)

ПРОФЕСОР ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ ДЕДЮЛІН – ЗАСНОВНИК ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Яценко І.В., д. вет. н., професор, академік АН ВО України

Бондаревський М.М., к. вет. н., в.о. доцента

Головко Н.П., асистент

Сененко Є.О., магістрант факультету ветеринарної медицини

Кириченко В.М., лікар ветеринарної медицини

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Дедюлін О.В.

Анотація. Стаття висвітлює життєвий, науковий, педагогічний шлях, громадську позицію професора О.В. Дедюліна – директора Харківського ветеринарного інституту, засновника курсу ветеринарно-санітарної експертизи в цьому вузі, першого директора інституту наукової і практичної ветеринарії. Показано його внесок у розвиток холодильної справи для тривалого зберігання м'яса.

Ключові слова: професор Дедюлін О.В., ветеринарно-санітарна експертиза.

Початком викладання ветеринарно-санітарної експертизи у Харківському ветеринарному інституті вважається 1907 рік, коли вперше у нашій країні професор Олександр Васильович Дедюлін при кафедрі бактеріології розпочав викладати курс «М'ясознавство». З 1907 по 1917 рік курс «М'ясознавство» викладався обсягом 50 академічних годин і весь цей час під керівництвом свого засновника, який постійно удосконалював методику викладання дисципліни.

О.В. Дедюлін народився 20 липня 1866 року в с. Подолі Прилукського уїзду Полтавської губернії. Після закінчення училища в м. Суми, вступив до Харківського ветеринарного інституту, який закінчив у 1892 році [1].

В 1893 році Олександра Васильовича запросили на місце дільничого ветеринарного лікаря в Саратовське земство. В листопаді 1893 року він склав екзамен і одержав ступінь ветеринарного лікаря, після чого знову повернувся на службу в Петровський повіт [2].

В 1896 році за запрошенням професора І.І. Раєвського Олександра Васильовича зарахували на посаду позаштатного асистента бактеріологічної станції Харківського ветеринарного інституту. З 1899 року він отримав призначення лікаря забійного ветеринарного пункту м.

Петербургу і одночасно його прикомандирували до ветеринарно-бактеріологічної лабораторії у якості асистента [1].

В 1902 році Олександр Васильович захистив дисертацію і отримав у Харківському ветеринарному інституті вчене звання магістра ветеринарних наук [3]. У тому ж році він очолив роботу з виконання запобіжних щеплень проти сибірки та дослідями з порівняння імунітету у коней після застосування Казанської і Харківської вакцин у Ярославській губернії [1].

З 1904 року Дедюліна О.В. призначили ветеринарним лікарем Харківських м'ясних скотобоень. Одержавши звання приват-доцента Харківського ветеринарного інституту, у тому ж році О.В. Дедюліна обрали на посаду прозектора при кафедрі анатомії тварин [2].

В 1905 році на запрошення військового відомства він працював на консервному заводі, який випускав 10000 банок за зміну. Весною 1906 року О.В. Дедюлін був відряджений за кордон з метою впровадження в навчальний та технологічний процеси новітніх європейських досягнень.

9 квітня 1907 року О.В. Дедюлін затверджений на посаду екстраординарного професора кафедри бактеріології Харківського ветеринарного інституту. В цей час він і почав вести «курс м'ясознавства і боєнської справи у харківському ветеринарному інституті. Саме з цього часу, завдяки його ініціативі, вперше на Україні розпочалося викладання такої дисципліни як ветеринарно-санітарна експертиза. Олександр Васильович був новатором, який передбачив необхідність створення окремого курсу ветеринарно-санітарної експертизи, адже до цього, як окрема дисципліна, вона не викладалась [1, 2].

З 1909 року протягом 6 років Олександр Васильович був головою наукового товариства ветеринарних лікарів у м. Харкові. В 1910 році брав активну участь в роботі 2-го Всеросійського з'їзду лікарів. В 1911 році він був членом комітету з організації міжнародної гістологічної виставки в Дрездені [1].

Висококваліфікований бактеріолог і спеціаліст м'ясної справи професор О.В. Дедюлін брав активну участь в діяльності комітету з холодильної справи, затвердженого в 1909 році при Міністерстві торгівлі. З 1910 по 1916 роки він виступив з доповідями на з'їздах цього комітету та опублікував ряд робіт, які висвітлювали принципи будови холодильників, акцентував увагу на їх санітарному значенні для зберігання м'яса та м'ясопродуктів. У працях він приводить результати досліджень параметрів м'яса під час його тривалого зберігання у холодильнику [1] (рис. 1, 2).

В 1912 році Олександр Васильович організував Холодильний комітет у Харкові і був обраний головою цього комітету. Завдяки активній діяльності видатного бактеріолога О.В. Дедюліна Харківський ветеринарний інститут став провідним в Росії з організації холодильної справи.

Рис. 1. Работа професора О.В. Дедюліна "К вопросу об устройстве холодильника в г. Харькове"

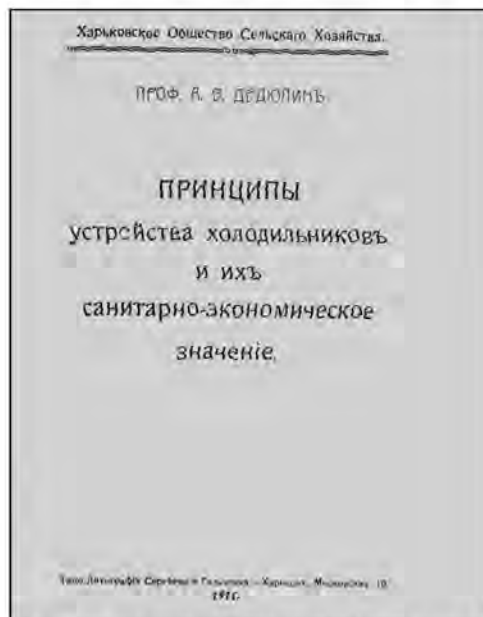

Рис. 2. Работа професора О.В. Дедюліна "Принципы устройства холодильников и их санитарно-экономическое значение"

В 1913 році Дедюлін був членом комітету 3-го Всеросійського з'їзду ветеринарних лікарів, членом призидії і редактором праць з'їзду. За його безпосередньої участі було опубліковано 5 томів наукових робіт з'їзду [2].

В 1914 році О.В. Дедюлін брав участь в роботі 10-го міжнародного конгресу ветеринарних лікарів, який проходив у Лондоні. В цьому ж році був обраний членом Харківської міської думи, де працював у комісіях: шкільних, санітарних, ветеринарних боєнських та ревізійних. В цьому ж році Олександра Васильовича призначено штатним екстраординарним професором бактеріології м'ясознавства Харківського ветеринарного інституту [1].

В 1916 році професор Дедюлін був консультантом Червоного Хреста. Під час першої світової війни він організував завод з виробництва м'ясних консервів для армії і працював на ньому [2].

Професор О.В. Дедюлін очолив Харківський ветеринарний інститут в один із найскладніших періодів його існування – у роки громадянської війни, а саме з березня 1917 до жовтня 1920 року. Він не лише зумів зберегти матеріальну базу інституту і основний склад викладачів, але й організував боротьбу з епідеміями великої рогатої худоби на території губернії.

Після призначення директором інституту професора М.І. Самоделкіна, О.В. Дедюлін продовжував очолювати кафедру бактеріології і за сумісництвом керував бактеріологічною станцією Харківського ветеринарного інституту, яка була перетворена в Окружну воєнно-бактеріологічну лабораторію, потім Центральну бактеріологічну станцію України і, нарешті, у лютому 1923 року на другому українському ветеринарному з'їзді у місті Харкові номінально перетворена в Інститут наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР. Комісія Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету 28 квітня 1923 року затвердила у системі Наркомзему УРСР Державний інститут Наукової і практичної ветеринарії [2].

В 1920 році професора Дедюліна призначено завідувачем фронтовою і окружною воєнною лабораторією і обрано редактором наукового журналу «Ветеринарна справа» [1].

В 1924 році Олександра Васильовича обрано завідувачем пропедевтичної дослідницької кафедри і завідувачем секцією бактеріології (рис. 3). В серпні цього ж року з науковою метою його відрядили за кордон - до Німеччини і Англії, звідки він повернувся в кінці вересня.

В Празі О.В. Дедюліним, на прохання вченої корпорації вищої навчальної школи і студентів, прочитано 2 лекції. Відвідування Чехословаччини у 1924 році в якості директора Інституту наукової і практичної ветеринарії мало істотне суспільне і міжнародне значення. Воно знаменувало початок розвитку добросусідських відносин між нашими державами в галузі ветеринарної медицини. В 1975 році ця подія була відмічена створенням ювілейної медалі. На ній зображено портрет О.В. Дедюліна, його ім'я та прізвище російською і чеською мовами [2].

Рис. 3. Професор О. В. Дедюлін і студенти Харківського ветеринарного інституту (1914 р.).

Помер Дедюлін 16 жовтня 1924 року. Його поховали на алеї почесних громадян в м. Харкові.

За своє життя професор О.В. Дедюлін встиг зробити багато хороших і важливих для країни справ. Заслугове особливі уваги заснування Національного наукового центру – Інституту експериментарної і клінічної ветеринарної медицини, який він очолював. Ним було започатковане викладання дисципліни «Ветеринарно-санітарна експертиза» в Харківському ветеринарному інституті. В подальшому (з 1926 року) ця дисципліна почала існувати як окрема дисципліна і її робоча програма була значно розширена.

Кожний рік у своїй вступній лекції для студентів професор О.В. Дедюлін звертався до аудиторії словами Л. Пастера : «Я безповоротно вірю в те, що наука і світ будуть панувати в людстві над неосвіченістю і війною. Я переконаний, що народи простягнуть один одному руки не для руйнування, а для творіння, і що майбутнє належатиме тим, хто надасть більше всього послуг стражденому людству. До вас, молоді люди звертаюсь я! Вірте в науку, в це велике і могутнє джерело людського щастя, в джерело, таємниці якого нам ще так мало відомі. І хто б ви не були, яка б не була ваша майбутня кар'єра, не впадайте в марну і розслаблюючу недовіру, не губіть бадьорості духу в тяжкі хвилини. Живіть як можна довше в скромній тиші лабораторії й бібліотеки і частіше питайте себе: «Що зробив я корисного для свого народу?» [2].

До спадщини професора О.В. Дедюліна належить більше 180 опублікованих наукових робіт. О.В. Дедюлін, як вчений, педагог, організатор ветеринарної справи в Україні зробив багато, щоб Харківський ветеринарний інститут став провідним ветеринарним закладом країни [4].

Пройшло багато років і нині кафедра ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії продовжує добрі традиції започатковані професором О.В. Дедюліним.

Література

1. Шуклин Н.Ф. Очерки из истории отечественной ветеринарно-санитарной экспертизы / Н.Ф. Шуклин, С.К. Кирикбаев, Т.А. Махишов. – Алматы: Credo, 1999. – 214 с.
2. Корольов А.Г. Професор Олександр Васильович Дедюлін (до 145 – річчя з дня народження) / А.Г. Корольов // Аграрний вісник Причорномор'я : збірник наукових праць . – Одеса, 2011 – Випуск 59. – С. 71-74.
3. Професор А.В. Дедюлін (к 100-летию со дня рождения) // Ветеринария. – 1967. - №5. – С. 114.
4. Яценко І.В. Ветеринарно-санітарна експертиза молока і молочних продуктів в Україні: теоретична частина та лабораторний практикум. Навчально-методичний посібник / І. В. Яценко, М. М. Бондаревський, В. В. Кам'янський, Н.О. Югай, М. О. Дегтярьов – Харків: Стиль Издат, 2013. – С. 14-16.

ПРОФЕСОР АЛЕКСАНДР ВАСИЛЬЕВИЧ ДЕДЮЛИН – ОСНОВАТЕЛЬ ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В УКРАИНЕ

Яценко И.В., д. вет. н., профессор, академик АН ВО Украины

Бондаревский Н.Н. к. вет. н., и.о. доцента

Головко Н.П., ассистент

Сененко Е.О. магистрант факультета ветеринарной медицины

Кириченко В.Н., врач ветеринарной медицины

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Анотация. Статья отображает жизненный, научный, педагогический путь, гражданскую позицию профессора А.В. Дедюлина – директора Харьковского ветеринарного института, основателя курса ветеринарно-санитарной экспертизы в этом вузе, первого директора института научной и практической ветеринарии. Показан его вклад в развитие холодильного дела для долгосрочного хранения мяса.

Ключевые слова: профессор Дедюлин О.В., ветеринарно-санитарная экспертиза.

PROFESSOR ALEXANDER VASILYEVICH DEDYULIN - FOUNDER VETERINARY-SANITARY EXAMINATION IN UKRAINE

Yatsenko I.V., Dr. vet., professor, academician of the Ukrainian IN

Bondarevskyy M.M., candidate of veterinary science

Golovko N.P., an assistant

Senenko E.O., undergraduate of the faculty veterinary medicine

Kirichenko V.M., doctor of veterinary medicine

Summary. Article reflects life, scientific, pedagogical way, civil position of professor A.V Dedyulin - Director Kharkov Veterinary Institute, founder of the course veterinary and sanitary expertise in this

institute, the first director of the Institute for Scientific and veterinary practice. Shows its contribution to the development of refrigeration for long-term storage of meat.

Key words: Professor Dedyulin A.V., veterinary-sanitary examination.

УДК 619:616.98

НАРОДОВОЛЕЦЬ З ХАРКІВСЬКОГО ВЕТЕРИНАРНОГО ІНСТИТУТУ

Корольов А.Г., к. вет. н

Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»,
м. Харків

Анотація. У цій роботі висвітлено матеріал про бувшого студента Харківського ветеринарного інституту, члена Виконавчого комітету першої в Росії політичної партії "Народна воля", Степана Григоровича Ширяєва.

Ключові слова: С.Г.Ширяєв, партія «Народна Воля».

Степан Григорович Ширяєв (Лондон, 1878)

Актуальність проблеми. Ім'я С.Г. Ширяєва тісно пов'язано з першою в Росії політичною партією "Народна воля". Він брав безпосередню участь в розробці програми і статуту партії, був творцем і першим керівником її динамічної лабораторії, здійснював загальне технічне керівництво трьома заходами народовольців на імператора Олександра II в листопаді 1879 р.

С.Г. Ширяєв був центральною фігурою процесу "16-ти" - першого суду над партією "Народна воля", який став великою суспільно-політичною подією свого часу і мав не лише всеросійський, але і міжнародний резонанс.

Нині тероризм є однією з глобальних проблем людства. Терористичні акти стали реальністю сучасного світу. Це визначає актуальність теми, необхідність вивчення витоків і особливостей тероризму, у тому числі на прикладі історичного досвіду Росії і діяльності конкретної історичної особи.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом для досліджень послужили фонди Харківського обласного державного архіву, Харківської наукової бібліотеки ім. В.Г.Короленка і наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна.

Результати дослідження. 27 жовтня (8 листопада за новим стилем) 2013 року виповнилося 156 років з дня народження одного з видатних діячів російського визвольного руху 1870-1880-х рр., члена Виконавчого комітету першої в Росії політичної партії "Народна воля", творця і першого керівника її знаменитої динамічної лабораторії, Степана Григоровича Ширяєва. Він народився в 1857 році в селі Таволожка Вязьмінської волості Петрівського повіту Саратовської губернії в сім'ї керівника маєтком поміщиків Язикових Григорія Степановича Ширяєва. Батьки Ширяєва були дуже релігійними людьми. Його мати, Лариса Іванівна, була дочкою дякона Сергеева з міста Петровска. Завдяки протекції і матеріальній підтримці Язикових, Степан Ширяєв ще в 1868 році поступив в Саратовську чоловічу гімназію. У перші свої гімназичні роки він і жив в Саратові у будинку Язикових. Григорій Степанович Ширяєв помер 16 вересня 1870 року від холери. На руках вдови залишилися, окрім старшого Степана, три його молодших брата і сестра. Степану, що залишився в сім'ї за старшого, рано довелося почати заробляти на життя уроками. Завдяки цьому він зміг винаймати квартиру для себе і братів. Збереглася "Загальна книга балів учнів Саратовської гімназії на 1873/74 навчальний рік". З неї видно, що в 6-му класі, за рік до залишення